

УДК 378147:378.126

О. Хомік, асистент кафедри інформаційних технологій та економічної теорії Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна»

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ
ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Анотація. У статті визначено та теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій. Описано процес інтеграції теоретичної та практичної підготовки економістів в процесі поетапного формування у них управлінської культури. Обґрунтовано доцільність впровадження в навчальний процес варіативної навчальної дисципліни «Основи управлінської культури економістів». Особливу увагу зосереджено на створенні та реалізації електронно-методичного забезпечення для формування управлінської культури студентів-економістів. Проаналізовано особливості індивідуальної та самостійної роботи студентів з використанням мультимедійних технологій. Наведені шляхи підготовки професорсько-викладацького складу до впровадження мультимедійних технологій у процес формування управлінської культури студентів-економістів.

Ключові слова: управлінська культура, майбутні економісти, організаційно-педагогічні умови, засоби мультимедійних технологій.

О. Хомик

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ
ФОРМИРОВАНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ
ЭКОНОМИСТОВ СРЕДСТВАМИ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ**

Аннотация. В статье определены и теоретически обоснованы организационно-педагогические условия формирования управленческой культуры будущих экономистов средствами мультимедийных технологий. Описан процесс интеграции теоретической и практической подготовки экономистов в процессе поэтапного формирования у них управленческой культуры. Обоснована целесообразность внедрения в учебный процесс вариативной учебной дисциплины «Основы управленческой культуры экономистов». Особое внимание сосредоточено на создании и реализации электронно-методического обеспечения для формирования управленческой культуры студентов-экономистов. Проанализированы особенности индивидуальной и самостоятельной работы студентов с использованием мультимедийных технологий. Приведены пути подготовки профессорско-преподавательского состава к внедрению мультимедийных технологий в процесс формирования управленческой культуры студентов-экономистов.

Ключевые слова: управленческая культура, будущие экономисты, организационно-педагогические условия, средства мультимедийных технологий.

O. Homik

**ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF
FORMATION OF FUTURE ECONOMISTS' MANAGEMENT CULTURE
BY MEANS OF MULTIMEDIA TECHNOLOGY**

Resume. The organizational and pedagogical conditions of formation of future economists' management culture by means of multimedia technology are

defined and theoretically based. The article considers the integration of theoretical and practical training of economists into the process of graduated formation of their management culture. The expediency of introduction of the variable subject «Fundamentals of management culture of economists» into the educational process is justified. Particular attention is focused on the creation and introduction of electronic courseware for management culture formation of economics students. The features of the individual and independent students' work with the use of multimedia technology are characterized. The article suggests the ways of teaching staff training for the introduction of multimedia technology into the process of forming management culture of students of Economics.

***Keywords:** management culture, future economists, organizational and pedagogical conditions, means of multimedia technology.*

Постановка проблеми. Актуальність і значущість управлінського аспекту професійної підготовки майбутніх економістів зумовлені новими пріоритетами й соціокультурними цінностями початку XXI століття, що стимулюють інноватизацію змісту, засобів, форм і методів їх професійно-педагогічної підготовки. Розвиток системи вищої освіти вимагає спрямування зусиль педагогічних працівників на розвиток творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу. Реалізація нових векторів розвитку вищої освіти потребує використання інноваційних педагогічних технологій. Розробка технологічного забезпечення формування управлінської культури майбутніх економістів є однією з актуальних проблем у навчальному процесі ВНЗ. Завданням підготовки майбутнього економіста до управлінської діяльності є підбір форм, методів та засобів, за допомогою яких буде здійснюватись формування їх управлінської культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значну увагу до проблеми формування управлінської культури фахівців. Питаннями різних аспектів управлінської культури майбутні економістів займались такі

вітчизняні та зарубіжні науковці, як Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, В. Олійник, В. Медведь, С. Борнер, Р. Вебер, К. Евард, Х. Грютер, Р. Рютингер та ін.

Проблеми впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес піднімали у працях А. Веліховської, М. Голованя, Ю. Горошка, М. Жалдака, Т. Зайцевої, В. Клочка, К. Ламонова, Н. Морзе, А. Олійника, К. Осенкова, С. Ракова, Ю. Рамського, В. Розумовського, Є. Смирнової та інших учених.

Проте, проблема теоретичного обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій залишається недостатньо розробленою.

Метою статті є теоретичне обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних завдань у підготовці майбутніх економістів у вищому навчальному закладі є підвищення їх загальноосвітнього, культурного та професійного рівнів. Особливо важливого значення набуває підготовка фахівців з високий рівнем управлінської культури, здатних до самостійного мислення, прийняття виважених управлінських рішень. Завданням формування управлінської культури майбутніх економістів є створення організаційно-педагогічних умов, за допомогою яких буде здійснюватись навчально-виховний процес у вищій школі.

В. Андреев вважає, що педагогічні умови представляють собою результат цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення цілей¹.

¹Андреев В. И. Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. Изд. 2-е. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 124 с.

Є. Іванченко, досліджуючи процес формування професійної мобільності майбутніх економістів, визначає педагогічну умову як обставину, яка впливає на розвиток професійних та особистісних якостей студентів і врахування якої необхідно для ефективного формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання².

Комплекс організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій, передбачає: інтеграцію теоретичної та практичної підготовки студентів в процесі поетапного формування у них управлінської культури; впровадження в навчальний процес варіативної навчальної дисципліни «Основи управлінської культури майбутніх економістів»; створення та реалізація електронно-методичного забезпечення, орієнтованого на формування управлінської культури студентів-економістів; організацію індивідуальної та самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів з використанням мультимедійних технологій; готовність та здатність професорсько-викладацького складу до впровадження мультимедійних технологій у підготовку студентів-економістів.

Першою організаційно-педагогічною умовою формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій є інтеграція теоретичної та практичної підготовки студентів в процесі поетапного формування у них управлінської культури. Р. Гуревич інтеграцію інтерпретує як процес «взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, що проявляється через єдність із процесом диференціації»³.

Важливу роль у теоретичній підготовці майбутніх економістів відіграють навчальні дисципліни «Менеджмент» та «Управління

²Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Є. А. Іванченко; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського.– Одеса, 2005. – 181 с.

³Гуревич Р. С. Інтеграційні тенденції в підготовці вчителя трудового навчання : / Р. С. Гуревич // Молодь і ринок : наук.-метод. зб. – 2003. – № 3(5). – С. 63–68

персоналом». Зокрема, навчальна дисципліна «Менеджмент» передбачає набуття студентами теоретичних та практичних навичок в управлінні організаціями різних форм власності та різної правової форми з урахуванням специфіки їх функціонування. У процесі вивчення навчальної дисципліни «Управління персоналом», майбутні економісти оволодівають сучасною теорією і практичними навичками управління персоналом.

У рамках реалізації першої організаційно-педагогічної умови акцентуємо увагу на застосування інтегративного підходу до організації та проведення навчальної та виробничої практик студентів-економістів, як ефективного закріплення набутих теоретичних знань. Навчальна практика для підготовки майбутніх економістів є складовою частиною навчального плану вищої освіти і забезпечує поєднання теоретичної підготовки студентів з їх практичною діяльністю впродовж усього періоду навчання у вищому навчальному закладі. Вона передбачає завершення формування у студентів системи спеціальних знань, умінь і навичок, достатніх для виконання професійних обов'язків, що передбачені для первинних посад економістів.

Метою навчальної практики є ознайомлення студентів-практикантів з організаційною структурою і системою управління безпосередньо на підприємствах, організаціях, установах; відпрацювання вмінь і навичок із обраної професії та на пряму підготовки, придбання практичного досвіду.

Виробнича практика студентів-економістів покликана систематизувати і розширити теоретичні навички самостійного розв'язання конкретних економічних та управлінських завдань, які входять в коло професійних обов'язків економіста. Вона направлена на закріплення знань зі спецкурсу «Основи управлінської культури економістів».

Метою виробничої бакалаврської практики є формування у студентів професійних умінь і навичок щодо прийняття самостійних рішень під час

професійної діяльності в реальних ринкових умовах; поглиблення та закріплення теоретичних знань; опанування студентами сучасних прийомів, методів та знарядь праці в галузі їх майбутньої професії; виховання у студентів потреби постійно поповнювати свої знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності.

Другою організаційно-педагогічною умовою формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій є впровадження в навчальний процес варіативної навчальної дисципліни «Основи управлінської культури економістів».

Дисципліна варіативного циклу «Основи управлінської культури економістів» спрямована на оволодіння студентами знаннями про сутність, елементи управлінської культури та правила службового етикету, необхідні для ефективної професійно-управлінської діяльності.

За підсумками вивчення варіативної дисципліни «Основи управлінської культури економістів» студент повинен знати: сутність управлінської культури та її роль в ефективній управлінській діяльності; зміст завдань економістів в управлінській діяльності; методи управлінської діяльності; основні елементи управлінської культури; суть культури працівників та культури процесу управління; особливості управлінської праці; вплив стилю управління на ефективність діяльності економістів; етапи процесу управління; суть конфліктів в управлінській діяльності і способи їх уникнення; процеси прийняття управлінського рішення; фази ведення ділових переговорів; поняття про умови праці економістів; вимоги до умов управлінської праці; особливості організації ділової зустрічі; суть управлінських документів та культуру їх ведення; види і форми ділового спілкування; принципи службового етикету.

За підсумками вивчення дисципліни «Основи управлінської культури економістів» студент повинен вміти: застосовувати прогресивні методи управління; володіти культурою усного та письмового спілкування;

досконало володіти манерами спілкування; своєчасно долати труднощі, бар'єри у спілкуванні; володіти культурою ведення ділових переговорів; володіти культурою вирішення конфліктів; володіти культурою прийняття управлінських рішень; підтримувати ділові контакти у процесі управлінської діяльності; проводити ділові зустрічі; володіти культурою службового етикету; раціонально організувати режим праці та відпочинку; складати і працювати з управлінськими документами; працювати з управлінською інформацією; правильно організувати робоче місце.

Третьою педагогічною умовою формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій є створення та реалізація електронно-методичного забезпечення, орієнтованого на формування управлінської культури студентів-економістів (рис.1). Використання мультимедійних технологій для формування управлінської культури майбутніх економістів дає можливість підвищити наочність навчання із застосуванням різних форм подання навчального матеріалу.

Основною формою навчання у вищому навчальному закладі є лекція, незважаючи на її гостру критику як пасивної форми навчання. Для формування управлінської культури майбутніх економістів застосовували мультимедійні лекції, лекції-візуалізації та мультимедійні лекції з синхронізованими презентаціями в середовищі CamtasiaStudio, які забезпечують наочний супровід і активізують активну участь студентів у навчальному процесі.

Мультимедійні лекції-презентації – це лекції з використанням наочного матеріалу, перевагою яких є максимальне насичення графічною інформацією. Використання мультимедіа-презентацій дозволяє створювати інформаційний і візуальний образ об'єкту, який досліджується, імітувати реальність за допомогою участі в процесах, що відбуваються на екрані. Мультимедійні лекції використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Менеджмент», «Управління персоналом», «Основи управлінської

культури економістів», які формують у майбутніх економістів знання про управлінську культуру. Ці лекції створюються за допомогою комп'ютерної програми PowerPoint.

Лекції-візуалізації – це лекції, спосіб передачі інформації яких супроводжується ілюстративним матеріалом, який подається у вигляді мультимедійної презентації, створеної за допомогою програми Microsoft PowerPoint та відеоматеріалів, зібраних з різноманітних інтернет-джерел, а також відеоматеріалів відзнятих і змонтованих нами за допомогою програм VirtualDub, Windows MovieMaker.

Рис. 1. Електронно-методичне забезпечення процесу формування управлінської культури майбутніх економістів

Лекції-візуалізації використовується при вивченні теми «Культура усного ділового спілкування як показник управлінської культури економістів» в рамках навчальної дисципліни «Основи управлінської

культури економістів». Лекція починається з вивчення теми заняття, мети, плану і рекомендованої літератури. Цей матеріал викладається у вигляді слайдів, створених за допомогою програми PowerPoint, які коментуються викладачем. Крім того, під час проведення цієї лекції використовуються відеоматеріали, зібрані з популярних відеохостингів (YouTube, Dailymotion).

Середовище CamtasiaStudio, в якому створюються *мультимедійні лекції з синхронізованими презентаціями*, дозволяє записувати відеозображення і голос викладача, а потім накладати його на презентацію, виконану в комп'ютерній програмі PowerPoint. Мультимедійні лекції з синхронізованими презентаціями в середовищі CamtasiaStudio використовуються при викладанні навчальної дисципліни «Управління персоналом». Лекції-візуалізації з голосовим супроводом викладача можуть в зручний час прослухати студенти, які були відсутні на аудиторному занятті.

Для формування управлінської культури майбутніх економістів використовуються такі методи практичногшо навчання, як «електронний мозковий штурм», заняття-конференції, методи кейсів та ділові ігри.

Метод «електронного мозкового штурму» є сучасним варіантом мозкового штурму, суть якого полягає у тому, що будучи в деякому сенсі єдиним мозком, група намагається штурмом подолати труднощі, які заважають вирішити задану проблему. «Електронний мозковий штурм» (onlinebrainstorming) ґрунтується на інтернет-технологіях: форумі, чаті, Skype, e-mail.

Наприклад, для обговорення теми практичного заняття «Культура процесу управління економістів» на практичному занятті з дисципліни «Основи управлінської культури економістів» через електронну пошту викладач збирає ідеї в окремих студентів групи і створює загальний список ідей щодо культури ведення ділових переговорів. Всі студенти вводять свої ідеї стосовно правил ведення ділових переговорів незалежно і одночасно. Відповіді відправляються викладачу, який збирає їх і відправляє список всіх

ідей назад членам групи для подальшого вдосконалення. Всі ідеї можуть бути збережені в електронному вигляді, а потім використані будь який інший час для подальших роздумів і обговорень.

Практичне заняття-конференція вибудовується у формі наукової конференції, в ході якої обговорюються доповіді студентів. В якості основи доповіді використовуються матеріали реферату, який майбутні економісти представляють у вигляді мультимедійної презентації.

Наукова робота студентів-економістів здійснюється у різних формах: вони займаються у студентському науковому інтернет-колективі та беруть участь в on-line та off-line конференціях з відомими особистостями, фахівцями практиками.

Студентський науковий інтернет-колектив – основна структурна одиниця організації науково-дослідної роботи на кафедрі інформаційних технологій та економічної теорії, діяльність якої проводиться за допомогою інформаційних технологій. Студентський колектив планує проведення досліджень на тему «Управлінська культура як важлива складова управлінської діяльності економістів», яка висвітлюється на сайті цього колективу.

Інтернет надає широкі можливості для інтерактивного спілкування, тобто спілкування в реальному часі. Одна з поширених і ефективних форм інтерактивного спілкування – on-line та off-line конференції з відомими особистостями, фахівцями практиками, які відбуваються з використанням Інтернет-ресурсів. Такі конференції проводяться для майбутніх економістів з досвідченими керівниками, економістами, менеджерами.

Четвертою організаційно-педагогічною умовою формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій є організація індивідуальної та самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів з використанням мультимедійних технологій.

З метою формування управлінської культури майбутніх економістів у ВНЗ нами були використані різні методи і форми самостійної та індивідуальної роботи студентів (таблиця 1).

Таблиця 1

**Приклади завдань для самостійної та індивідуальної роботи студентів,
спрямованої на формування управлінської культури майбутніх
економістів**

Навчальна дисципліна	Завдання для самостійної роботи	Завдання для індивідуальної роботи
Менеджмент	Підготовка матеріалу по одній із тем для проведення ділової гри; складання схеми управлінської ситуації на підприємстві, організації	Написання реферату за визначеними темами
Управління персоналом	Відтворення професійної управлінської ситуації персоналу за допомогою мультимедіа-тренажерів; участь у наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, конкурсах	Підготовка окремих тем у вигляді мультимедіа-презентації
Основи управлінської культури економістів	Участь у клубі управлінської майстерності; теоретичне обґрунтування управлінських висловів; підготовка письмового аналізу управлінської ситуації; підготовка доповіді на професійну тему для участі у рольових іграх	Підготовка і представлення мультимедійної презентації з використанням навчальних фільмів; підготовку міні-рефератів з використанням мультимедійних програм; підготовка управлінської ситуації з використанням навчальних фільмів, які відтворюють економічні процеси у вигляді реальних спеціальних зйомок або тривимірної комп'ютерної графіки; складання міні-есе на запропоновані теми

П'ятою організаційно-педагогічною умовою формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій є

готовність та здатність професорсько-викладацького складу до впровадження мультимедійних технологій у процес формування управлінської культури студентів-економістів.

Потреба підвищення кваліфікації співробітників сучасного ВНЗ викликана процесом модернізації системи вищої освіти. Реалізація нелінійного освітнього процесу у ВНЗ, що супроводжується впровадженням компетентнісного підходу і кредитно-модульної системи навчання, перехід до нових освітніх стратегій вимагає відповідної підготовки професорсько-викладацького складу ВНЗ. На сьогоднішній день це завдання є особливо актуальним. В інформаційному суспільстві потрібна не просто передача викладачеві готових рецептів у вигляді методичних рекомендацій, а, перш за все, «вирощування» у викладача ВНЗ здібностей до самостійної рефлексивно-проектної діяльності, необхідної для роботи в нових умовах.

Підготовка професорсько-викладацького складу до впровадження мультимедійних технологій у процес формування управлінської культури економістів здійснюється шляхом ознайомлення їх з авторським інтерактивним курсом «Використання сучасних мультимедійних технологій у навчальному процесі» та проведенням міжвузівських інтернет-конференцій, майстер-класів, навчально-методичних семінарів щодо використання сучасних інформаційних технологій у вищій школі.

Мета реалізації інтерактивного курсу «Використання сучасних мультимедійних технологій у навчальному процесі» полягає у підготовці викладачів з теорії та практики застосування мультимедійних технологій в навчально-виховному процесі підготовки студентів-економістів.

Майстер класи для підготовки професорсько-викладацького складу до впровадження мультимедійних технологій у процес формування управлінської культури майбутніх економістів проводяться на основі використання досвіду роботи викладачів, які досконало володіють знаннями застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що обґрунтовані у статті організаційно-педагогічні умови є необхідними для підвищення ефективності формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій, оскільки вони стимулюють професійне становлення майбутніх економістів та їх різнорівневу взаємодію з професорсько-викладацьким складом, створюють оптимальний психологічний клімат в студентському колективі. Використання мультимедійних технологій у вищій школі забезпечує високий науковий і методичний рівень викладання та підвищує ефективність подання нового матеріалу, тим самим сприяючи формуванню управлінської культури майбутніх економістів.

Запропонована стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Результати подальших досліджень передбачають розробку моделі формування управлінської культури майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій.